

Veer Narmad South Gujarat University Surat**Year: 2024-25****VAC:- Sem-4 (ભારતીય મૂલ્ય પરંપરા-૨)**

Credit-2

યુનિટ	વિષય
૧.	➤ ભારતીય પરંપરામાં મૂલ્યશિક્ષણની વાર્તાઓ. ❖ સત્ય અને જ્ઞાન- નચિકેતાની વાર્તા (કઠોપનિષદ) ❖ ધર્મ અને એકાત્મતા-યુધિષ્ઠિર અને યક્ષની વાર્તા (મહાભારત) ❖ નિસ્વાર્થવૃત્તિ અને ત્યાગ- રાજા શિબીની વાર્તા (વિષ્ણુ પુરાણ) ❖ અનાસક્તિ અને બુદ્ધિ- રાજા જનક અને ઋષિ યાજ્ઞવલ્કયની વાર્તા (બૃહદારણ્યકોપનિષદ)
૨.	(A) ➤ ષડ્ સંપદ:- શમ, દમ, ઉપરતિ, તિતિક્ષા, વૈરાગ્ય, વિવેક. ➤ ષડરિપુ:- કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર. ➤ ધર્મના પ્રમુખ દસ લક્ષણ અને મુખ્ય આઠ પ્રકાર. ❖ ધર્મના લક્ષણ:- ધૃતિ, ક્ષમા, દમ, અસ્તેય, શૌચ, ઈન્દ્રિયનિગ્રહ, ધી, વિદ્યા, સત્યમ, અક્રોધ ❖ ધર્મના પ્રકાર:- સ્વધર્મ, પરીવારિક ધર્મ, સમાજધર્મ, રાષ્ટ્રધર્મ, સમષ્ટિધર્મ, યુગધર્મ, આપદધર્મ, ઋતમ્ (B) ❖ નાભિષેકો ન સંસ્કારઃ સિંહસ્ય ક્રિયતે વને । વિક્રમાર્જિતરાજ્યસ્ય સ્વયમેવ મૃગેન્દ્રતા ॥ ❖ વિદ્યા વિવાદાય ધનં મદાય શક્તિઃ પરેષાં પરિપીડનાય । ખલસ્ય સાધોઃ વિપરીતમેતદ્ જ્ઞાનાય દાનાય ચ રક્ષણાય

	❖ अतितृष्णा न कर्तव्या तृष्णां नैव परित्यजेत्। शनैः शनैश्च भोक्व्यं स्वयं वित्तमुपार्जितम्॥ ❖ साहित्य-संगीत कलाविहीनः साक्षात्पशुः पुच्छविषाणहीनः। तृणं न खादन्नपि जीवमानः तद्भागधेयं परमं पशूनाम् ❖ सुखस्य मूलं धर्मः। धर्मस्य मूलमर्थः। अर्थस्य मूलं राज्यम्। राज्यस्य मूलम् इन्द्रियजयः। इन्द्रियजयस्य मूलं विनयः। विनयस्य मूलं वृद्धोपसेवः। वृद्धोपसेवया विज्ञानम्। विज्ञानेन आत्मानं संपादयेत्। संपादितात्मा जितात्मा भवति। जितात्मा सर्वार्थैः संयुज्येत।
--	---

Veer Narmad South Gujarat University Surat**Year: 2024-25****VAC:- Sem-4 (ભારતીય મુલ્ય પરંપરા-૨)**

Credit-2

Unit	Subject
1	<u>Stories based on value education in Indian Tradition:</u> ❖ Truth and realisation :The story of Nachiketa(Kathopanishad) ❖ Dharma and Oneness :The Story of Yudhishtir and Yaksha(Mahabharat) ❖ Selflessness and Sacrifice :The story of King Shibi (Vishnu Puran) ❖ Detachment and Wisdom:The story of King Janaka and sage Yajnavalkya (Brihadaranyakopanishad)
2	(A) <u>Six Treasures :</u> 1. Shama(Inner tranquility of mind), 2. Dama(Alignment between mind and senses), 3. Uparati(Interest to do work) 4. Titiksha(Forbearance) 5. Vairagya(Detachment) 6. Viveka(Conscience) <u>Six Enemies:</u> 1. Kama (Desire/lust) 2. Krodha (Anger) 3. Lobha (Greed) 4. Moha (Attachment) 5. Mada (Ego) 6. Matsarya(Jealousy) <u>Chief characteristic features of Dharma and eight major types:</u> <u>Characteristics of Dharma :</u> 1. Dhruti (Patience) 2. Kshama (Forgiveness) 3. Dama (Self-Control) 4. Asteya (Honesty) 5. Shaucha (Sanctity)

6. Indriyanigraha (Control of senses)
7. Dhi (Reason)
8. Vidya (Knowledge or learning)
9. Satyam (Truth)
10. Akrodh (Void of anger)

Types of Dharma:

1. Swadharma (Duty to self)
2. Parivarik Dharma (Duty for family)
3. Samaj Dharma (Duty for society)
4. Rashtra Dharma (Duty for the State)
5. Samshti Dharma (Duty for Community)
6. Yuga Dharma (Duty for Contemporary time)
7. Apad Dharma (Duty at the time of adversity)
8. Rutam (Duty to Natural Order)

(B)

- ❖ नाभिषेको न संस्कारः सिंहस्य क्रियते वने ।
विक्रमार्जितराज्यस्य स्वयमेव मृगेंद्रता ॥
- ❖ विद्या विवादाय धनं मदाय शक्तिः परेषां परिपीडनाय ।
खलस्य साधोः विपरीतमेतद् ज्ञानाय दानाय च रक्षणाय
- ❖ अतितृष्णा न कर्तव्या तृष्णां नैव परित्यजेत् ।
शनैः शनैश्च भोक्व्यं स्वयं वित्तमुपार्जितम् ॥
- ❖ साहित्य-संगीत कलाविहीनः साक्षात्पशुः पुच्छविषाणहीनः ।
तृणं न खादन्नपि जीवमानः तद्भागधेयं परमं पशूनाम्
- ❖ सुखस्य मूलं धर्मः । धर्मस्य मूलमर्थः ।
अर्थस्य मूलं राज्यम् । राज्यस्य मूलम् इन्द्रियजयः ।
इन्द्रियजयस्य मूलं विनयः । विनयस्य मूलं वृद्धोपसेवः ।
वृद्धोपसेवया विज्ञानम् । विज्ञानेन आत्मानं संपादयेत् ।
संपादितात्मा जितात्मा भवति । जितात्मा सर्वार्थैः संयुज्येत ।

Reference Books

1. S. Vivekananda, The six virtues in Hinduism Ramkrishna ashram, Rupa Publications.
2. S. Sivananda, Shad Sampat : The six divine Qualities, The divine life society.
3. Vardaraja, Subhashita Ratna Kosha.
4. એ. પ્રજાપતિ, સુભાષિત રત્નાવલી, પાર્શ્વ પબ્લીકેશન.
5. Adi Shankaracharya, Vivekchudamani, Advaita Ashram Pub.
6. S. Shivananda, the Upanishads, the Divine life society, 2011.
7. સ્વામી શિવાનંદ, ઉપનિષદોની કહાણીઓ ડિવાઈન લાઈફ સોસાયટી.
8. સી.એલ. મહેતા. ઉપનિષદ કથાઓ અને જ્ઞાન, ગુજરાત ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, ૨૦૦૦.
9. સ્વામી વિવેકાનંદ, ધર્મના લક્ષણ, રામક્રિષ્ણ આશ્રમ, ગુજરાત.
10. કવિ નર્મદ, ધર્મના લક્ષણ, નર્મદ સાહિત્ય મંડળ ૨૦૧૦.
11. કે.બી. શર્મા, ધર્મના આઠ પ્રકાર -પ્રાચીન સિદ્ધાંતો, ગુજરાતી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ.
12. M. Desai shad Ripus: Path of Self Mastery, Gujarati Granth Nirman Board.
13. રતિલાલ નાયક, ઉપનિષદની અમૃત કથાઓ.શબ્દલોક પ્રકાશન, ૨૦૧૨.
14. S. Ramkrishnananda, Six Enemies of the Mind:The root Causes of all Sufforing, Ramkrishna, Mission, 2009.